

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-72>

УДК 336.671.1

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ ТА УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ: РОЗПОДІЛ І ВИКОРИСТАННЯ

FORMATION OF THE FINANCIAL RESULTS AND PROFIT MANAGEMENT: DISTRIBUTION AND USE

Онищенко Оксана Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент,
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3272-9755>

Солодков Денис Євгенович

студент,
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5249-0820>

Onyshchenko Oksana, Solodkov Denys
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

Метою статті є дослідження впливу елементів облікової політики на фінансові результати та розподіл і використання позитивного фінансового результату (прибутку). Методика дослідження – збір, систематизація існуючих досліджень та синтез ключових аспектів існуючих досліджень для формування системи управління прибутком, узгодженої із порядком формування чистого фінансового результату на основі НП(С)БО 1. Практична значущість результатів полягає в створенні обліково-аналітичного забезпечення для планування, аналізу і прийняття управлінських рішень, зокрема, рішень з ефективного розподілу і використання прибутку. Система розроблена з урахуванням основних факторів при визначенні політики розподілу прибутку, – зокрема, кривої життєвого циклу підприємства, величина отриманого прибутку, розміри дивідендів, які виплачені в минулих періодах.

Ключові слова: облік, фінансові результати, прибуток, розподіл прибутку, використання прибутку, обліково-інформаційна система.

The aim of the article was an exploration of the impact of the accounting policy elements on the financial results of the enterprise. The focus of the study was a positive financial results (profit) distribution and use. The method of the exploration was a collection and a systematization of the existing explorations and academic research papers. The next steps of the study were a synthesis of the most crucial aspects of the recent research and formatting a system of the profit management complied with the order of formation of the net financial results based on the National Principle (Standard) of the Accounting of Ukraine number 1. The practical importance of the exploration results lies in the field of accounting-and-analytical support creation for management planning, analysis, and decision making, particularly, the decision on the efficient distribution and use of the profit. The system developed was adjusted to there were the following: enterprise life cycle curve, the volume of the profit gained, sums and volume of the dividends that were paid out in the previous periods, the enterprise objectives set. Among the explored directions of the profit distribution there were payment of dividends to shareholders; royalty payment; capitalization of profit, directing it to increase own capital and reserves. Based on the legislative guides of the profit distribution and the requirements associated with the formation of the reserves for the support of the sustainable development growth and the needs for financing of the separate aspects of enterprise activities the profit should be distributed across three main groups of expenses: for payments to owners; to ensure economic development; to ensure social development. The study also covers the importance of following the principles of revenue and expense recognition to determine the financial results, as well as the tasks of developing criteria, evaluation methods, the order of data generation in the accounting system.

Keywords: accounting, financial results, profit, profit distribution, use of profit, accounting and information system.

Постановка проблеми. Прибуток є ключовим аспектом підприємницької діяльності та найголовнішим фактором розвитку національної економіки. В контексті процесу управління фінансово-господарською діяльністю суб'єкта господарювання прибуток/збиток, будучи фінансовим результатом, відображає його фінансовий стан. Прибуток є позитивним фінансовим результатом і відіграє роль ключової категорії ринкової економіки, оскільки є головним джерелом фінансування діяльності організацій і підприємств. Відсутність обліково-інформаційної системи для прийняття управлінських рішень, що включала б аспекти формування фінансового результату та розподілу прибутку, узгоджених із національними стандартами ведення бухгалтерського обліку обумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми обліку формування фінансового результату підприємства розглядалися в працях таких вчених, як М. Білик, та Ф. Бутинець, в той час як питання розподілу та використання прибутку досліджувалися А. Н. Азріліяном [1], Н. Еріотісом [2], Т. Ю. Мельником [3], В. С. Підгірною [5], О. П. Славковою [6] та Собченко Т. С. [7]. Існуючі праці розглядалися узгоджено із Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (НП(с)БО 1) [4], що регламентує порядок визначення фінансових результатів підприємств і відображення їх у фінансовій звітності в Україні.

Формування цілей статті. Основною метою статті є формування обліково-інформаційної системи з формування фінансового результату і його розподілу та узгодженої з НП(С)БО 1 для прийняття управлінських рішень. Ціль передбачає виконання наступних завдань:

- аналіз та формування зв'язків між об'єктами управління прибутком;
- аналіз факторів впливу на фінансові результати та розподіл прибутку;
- узгодження об'єктів управління прибутком та елементами фінансового результату на основі НП(С)БО 1.

Виклад основного матеріалу. Саме в рамках прагнення максимізувати прибуток і має забезпечуватись процес ведення бухгалтерського обліку, складання звітності і проведення на підприємстві аналізу. Тема прибутку в умовах ринкової економіки є завжди актуальною, але особливої актуальності вона набуває в системі бухгалтерського обліку, оскільки останній є основою всього інформа-

ційного забезпечення системи управління господарською одиницею. Прибуток – це сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати [4].

Прибуток як об'єкт управління має завжди розглядатися в системі управлінського обліку підприємства, оскільки останній фіксує і накопичує синтетичну (узагальнюючу) та аналітичну (деталізовану) бухгалтерську облікову інформацію про діяльність суб'єкта господарювання за будь-який період його діяльності. Управлінський облік надає інформацію про стан активів організації, його майна, джерела утворення майна, зобов'язання, відносини з контрагентами, та ключове – формування фінансових результатів – прибутку, а також його використання. Бухгалтерська облікова інформація формується на таких стадіях: виявлення, вимірювання, реєстрація, накопичення, узагальнення. Правильне та узгоджене ведення обліку на всіх стадіях дозволяє прослідкувати важливі закономірності, наслідки та вплив управлінських рішень на прибуток.

Для максимізації прибутку в довгостроковій перспективі необхідно приймати стратегічні довготермінові рішення, що визначають майбутнє організації. Для того, щоб прийняти та впровадити такі рішення необхідним є аналіз прибутку в системі управлінського обліку за попередні періоди, що здатен відобразити можливості підприємства та його економічне середовище. Таку інформацію забезпечує обліково-аналітичне забезпечення управління прибутком підприємства.

Розробка система обліково-аналітичного забезпечення управління прибутком підприємства – це процес, що вимагає цілеспрямований підбір відповідних інформаційних показників облікового і необлікового характеру, що будуть використовуватись для планування, аналізу і прийняття оперативних управлінських рішень.

До завдань обліково-аналітичного забезпечення сучасних суб'єктів господарювання належить, в першу чергу, пошук раціональних співвідношень між категоріями часу, ризику та кінцевими результатами діяльності, рівнем ресурсного забезпечення і можливостями примноження та ефективного використання потенціалу розвитку підприємства. В процесі також має бути забезпечена фінансова стійкість і висока інвестиційна привабливість підприємства.

Для формування комплексного обліково-аналітичного забезпечення автором запропоновано удосконалена система складу доходів

та порядок формування чистого фінансового результату на основі НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», узгоджена зі структурою управління прибутком (рис. 1)

[4]. Систематизація об'єктів управління прибутком на основі його функціональної направленості та узгоджено з НП(С)БО 1 дозволяє визначити рівень аналітичності

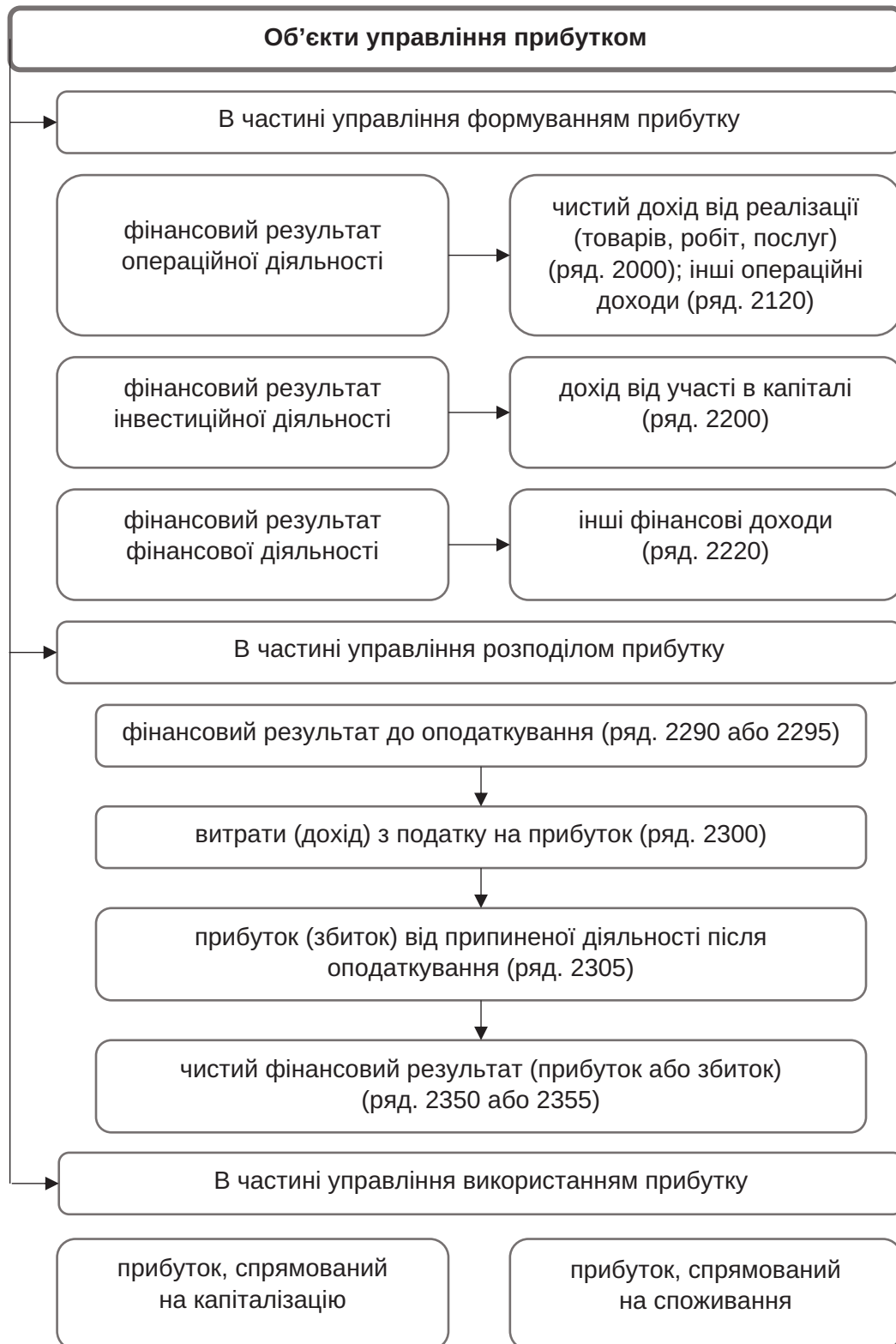

Рис. 1. Склад доходів та порядок формування чистого фінансового результату (НП(С)БО 1), узгоджена із структурою управління прибутком

Джерело: авторська розробка

облікових даних у розрізі виділених об'єктів, необхідних управлінському персоналу для прийняття рішень відповідно до обраної стратегії бізнесу та економічної ситуації на ринку.

Елементи обраної облікової політики безпосередньо впливають на фінансові результати діяльності підприємства. Інформаційні індикатори мають не лише відображати загальні обсяги діяльності, обсяги і структуру доходів і витрат, але також містити інформацію про чинники впливу на них, зокрема, щодо елементів обраної облікової політики, дії після звітної дати, що впливають на фінансові результати, вплив інфляції на результативні показники і т. п. Така інформація має міститися у внутрішній звітності, у пояснювальній записці до фінансової звітності, а також в нефінансових звітах підприємств. Основна мета даних індикаторів в системі управління прибутком – необхідність чітко відслідковувати фактори впливу на величину прибутку і направлення її розподілу для формування (коректування) концепції розвитку підприємства, яка буде орієнтована на збільшення його ринкової вартості.

Для визначення фінансового результату (прибутку або збитку) важливо дотримуватись принципів визнання доходів і витрат, а також їх розподілу за звітними періодами. В сучасних умовах ринкової економіки відбувається переорієнтація обліку на можливість використовувати його дані для того, щоб інтерпретувати фінансові результати користувачами цієї інформації. В даному контексті потрібно зауважити, що необхідно забезпечити об'єктивність відображення фактів господарської діяльності та максимально деталізувати їх в системі бухгалтерського обліку.

Для відображення фактів господарської діяльності з максимальною деталізацією необхідно належно сформулювати інформаційне забезпечення системи управління прибутком суб'єкта господарювання. Для цього потрібно виконати комплекс задач для досягнення ефективного обліково-аналітичного забезпечення реалізації управлінської функції:

- здійснити розробку критеріїв та порядок оцінки якості даних, що генеруються в системі бухгалтерського обліку та економічного аналізу

- здійснити розробку методики оцінювання якості облікового циклу та процесу аналітичної обробки облікової інформації;

- встановити порядок генерації даних у кількості, необхідній для менеджмента та

встановити порядок подальшої трансформації даних обліку в аналітичну інформацію

Таким чином, основним завданням управління прибутком в рамках дослідження є гармонізація інтересів власників, держави і найманого персоналу з розподілу прибутку і визначення пріоритетних напрямків його використання. Для цього необхідним є чітке слідування принципам визначення фінансового результату за звітний період і може бути представлений як прибуток або збиток.

Чітке дотримання методологічних правил визначення облікового прибутку дозволяє порівнювати ефективність діяльності різних суб'єктів господарювання, що особливо важливо в умовах суспільно-економічного розвитку, коли значення прибутку як індикатора зростання підприємства не зменшується. Тому необхідно приділяти належну увагу процесу розподілу прибутку з метою забезпечити перспективний розвиток підприємства. В рамках дослідження процесу з точки зору управлінського обліку його необхідно поділити на дві складові: безпосередньо розподіл прибутку і використання прибутку.

Розподіл прибутку – це процес прийняття уповноваженими особами організаційного управлінського рішення щодо використання частин прибутку на фінансування визначених напрямків розвитку підприємства. З точки зору обліку цей процес передбачає створення системи аналітичних рахунків до синтетичних рахунків класу 4 «Власний капітал та забезпечення зобов'язань» відповідно до напрямків використання прибутку, що були заявлені, а також реалізація змін у власному капіталі. При цьому використання прибутку – це списання розподілених частин прибутку на фінансування визначених рішенням про розподіл сфер фінансової та господарської діяльності. З точки зору обліку необхідно застосування подвійного запису з метою відобразити суми використаного прибутку у результаті чого простежуватиметься зменшення власного капіталу та відповідні зміни по рахунках, які характеризують відповідні напрямки використання розподіленого прибутку.

Існуючі науково-довідкові джерела пропонують значну кількість напрямків розподілу прибутку, які можуть бути об'єднані в дві групи: капіталізація прибутку і його використання або споживання [3; 5; 6]. Виділяються три основні напрямки: виплата акціонерам дивідендів; виплата тантьєм; капіталізація прибутку, направлення його на збільшення власного капіталу і резервів [1]. Дана модель

розподілу прибутку може застосовуватись суб'єктами, господарська діяльність яких направлена на забезпечення зростання власної прибутковості та ринкової вартості.

Виходячи з виконуваних підприємством функцій в економіці напрямки розподілу прибутку можуть бути класифіковані наступним чином: «прибуток, що підлягає розподілу, використовується на економічний розвиток (фінансування капітальних вкладень та інновацій, поповнення власних оборотних коштів, поповнення резервного капіталу) та соціальні потреби (підготовка і перепідготовка кадрів, матеріальне заохочення, розвиток і утримання соціальної інфраструктури» [7].

На основі законодавчих приписів щодо розподілу прибутку, вимог, пов'язаних з формуванням резервів з метою забезпечити сталий розвиток та потреби у фінансуванні окремих сфер діяльності, прибуток має бути розподілений за трьома основними групами: для виплат власникам; для забезпечення економічного розвитку; для забезпечення соціального розвитку. Прийняття рішення відповідальними особами щодо розподілу прибутку є непростю управлінською задачею, вирішення якої вимагає оцінити різноманітні аспекти внутрішнього і зовнішнього соціально-економічних середовищ з метою забезпечити досягнення цілей та з метою виконати місію підприємства. Прийняття рішень щодо напрямків та частки розподілу прибутку має базуватись на аналізі ряду чинників, що характеризують поточний та перспективний фінансовий стан, а також національні регламенти та норми, тенденції розвитку сфери діяльності та суспільства.

Існують наступні чинники для визначення політики розподілу прибутку:

- на основі концепції Еріотіс Н. [2];
- величина отриманого прибутку у звітному році
- розміри дивідендів, які виплачені в минулих періодах;
- крива життєвого циклу (концепт Мельника Т. Ю.): знаходження підприємства на кривій життєвого циклу є одним із визначаль-

них факторів, який має впливати на управлінські рішення щодо пропорцій розподілу прибутку за різними напрямками та об'єктами. Система розподілу прибутку на кожній стадії циклу (зародження, зростання, зрілість та спад) має підпорядковуватись головній меті поточної діяльності, бути орієнтованою на загальноекономічну стратегію підприємства й враховувати обраний підхід до дивідендної політики [3, с. 203];

– ідентифікація напрямків розподілу прибутку, виходячи з поставлених цілей функціонування підприємства на перспективу.

Розподіл і використання прибутку має базуватись на рішеннях відповідальних осіб, в першу чергу власників, та покликані вирішувати складні стратегічні завдання в управлінні, а також залежать від значної кількості факторів розвитку соціально-економічного середовища. Прийняття управлінських рішень стосовно прибутку вимагає якісного інформаційного забезпечення, що матиме також презентаційне значення для зовнішніх користувачів, інформуючи їх щодо ключових аспектів діяльності та стратегічних напрямків розвитку. Це може забезпечуватись узгодженням із порядком формування чистого фінансового результату на основі НП(С)БО 1 із структурою управління прибутком.

Висновки. Створена обліково-інформаційна система покликана вирішити проблему інформаційного забезпечення при прийнятті управлінських рішень щодо розподілу і використання прибутку, узгоджено з факторами, що впливають на формування самого прибутку (фінансового результату). Комплексне розуміння цих факторів дозволяє більш ефективно перерозподіляти прибуток підприємства так, щоб максимізувати прибуток у наступних періодах та збільшувати ринкову вартість підприємства. У подальших дослідженнях необхідним є розширення обліково-інформаційної системи в напрямок включаення в систему такого важливого фактору, зокрема, взаємозв'язок між структурою витрат на розподіл прибутку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. зрилян А. Н. Большой экономический словарь: 5-е изд. доп. и перераб. Москва : Институт новой экономики, 2002. 1280 с.
2. Еріотіс Н. Вплив розподіленого прибутку та вплив розміру фірми на її дивідендну політику: Деякі грецькі дані. *Міжнародний журнал бізнесу та економіки*. 2005. Випуск 4, номер 1. С. 67–74.
3. Мельник Т. Ю. Теоретичні аспекти аналітичного забезпечення контролювання розподілу прибутку підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 12. Ч.2. С. 201–205.

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: [Наказ від 07.02.2013 № 73] / Міністерство фінансів України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

5. Підгірна В. С. Теоретико-методологічні засади розподілу та використання прибутку суб'єктів господарювання. *Економічний форум*. 2014. № 4. С. 241–248.

6. Славкова О. П., Фонталіна К. М. Проблемні питання обліку нерозподіленого прибутку. *Приазовський економічний вісник*. 2018. Випуск 5(10). С. 424–428.

7. Собченко Т. С., Гнесь О. П. Обліково-аналітичне забезпечення управління фінансовими результатами суб'єктів малого підприємництва. *Молодий вчений*. 2017. № 10(50). С. 1054–1059.

REFERENCES:

1. Azrilijan, A. N. (2002). Big Dictionary of Economics. Moscow [in Russ.]
2. Eriotis, N. (2005). The Effect Of Distributed Earnings And Size Of The Firm To Its Dividend Policy: Some Greek Data. *International Business & Economics Journal*. Volume 4, Number 1, 67–74.
3. Mel'nyk, T. Yu. (2015). Theoretical aspects of analytical support of control of profit distribution of the enterprise. *Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu*, 12.2, 201–205 [in Ukrainian]
4. National regulation (standard) of accounting 1 "General requirements for financial reporting". (2013). NP(S)BO 1 from 7th February 2013, Ministry of Finance of Ukraine. Kyiv: Derzhstandart Ukraine. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
5. Pidhirna, V. S. (2014). Theoretical and methodological principles of distribution and use of profits of economic entities. *Ekonomichnyj forum*, 4, 241–248 [in Ukrainian]
6. Slavkova, O. P. & Fontalina, K. M. (2018). Problematic issues of retained earnings accounting. *Pryazovs'kyj ekonomichnyj visnyk*, 5(10), 424–428 [in Ukrainian]
7. Sobchenko, T. S. & Hnes', O. P. (2017). Accounting and analytical support for managing the financial results of small businesses. *Molodyj vchenyj*, 10(50), 1054–1059. [in Ukrainian]